

ТМ	Г. XXVI	Бр. 3	Стр. 341 - 347	Ниш	јул - септембар	2002.
----	---------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 130.2+7.01+070.11

Оригинални научни рад

Примљено: 13.08.2002.

*Александар Керковић

Ниш

О ЕТИЧКИМ И ЕСТЕТИЧКИМ АСПЕКТИМА ТЕЛЕСНЕ И ДУХОВНЕ КУЛТУРЕ

Резиме

О етичким и естетичким аспектима телесне и духовне културе, остало је много тога записано. Почев од Талеса, од филозофа пресократовског периода, преко Сократа, Платона, Аристотела, Ксенофонта, Канта, Хегела и Маркса, па све до савремених мислилаца двадесетог века.

Наилазимо на интересантна открића, али исто тако и на разлике међу филозофима, када су у питању њихова схватања о култури и уметности уопште. Познато је да су Платон и Аристотел имали сасвим различита мишљења о реторици. Са изненађењем, читалац се код Ничеа сусреће са деловима у којима он говори о храбрости играча, који трчи, скаче, плеше и прелеће све своје противнике. Ниче за пример лепоте узима Аполона "из чијих покрета и погледа говори сва наслада и мудрост". Када се прочита његово дело "Тако је говорио Заратустра" чини се да би му више одговарао наслов "Тако је играо Заратустра".

Кључне речи: етика, естетика, култура, филозофија.

О етичким и естетичким аспектима телесне и духовне културе, остало је много тога записано. Почев од Талеса, од филозофа пресократовског периода, преко Сократа, Платона, Аристотела, Ксенофонта, Канта, Хегела и Маркса, па све до савремених мислилаца XX века.

Наилазимо на интересантна открића, али исто тако и на разлике у њиховим схватањима уметности уопште. Тако је познато да су да су Платон и Аристотел имали сасвим различита схватања ретори-

* Редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Нишу у пензији.

ке. Са једне стране, Платон није видео реторику као уметност већ као вештину, а са друге, Аристотел сасвим супротног мишљења – "реторика је уметност". Пример да учитељ и ученик не морају имати увек иста мишљења у расправи!

Кроз разговоре које водимо на ову тему, наилазимо на радознале духове који показују интерес за оваква питања. Такве духове треба упућивати на праве изворе. До њих се тешко долази: само упорним и систематским радом може се до њих стићи. Лепо је рекао Леонардо да Винчи: "Онај ко дође до извора – неће пити воде из крчага".

Увек када говоримо о филозофима, у први план искрсава *Талес*. Један од најстаријих и први филозоф не само Грчке. Реч је о филозофу који је у води видео "пра твар" из које настаје живот, а можда и нестаје. Јер, човек је дубоко заронио у морска и океанска пространства, као што се виноу у небеска, и у том рођењу често не исплива на површину.

Да ли је Талес знао да плива – није познато. Али је познато да је био у тиму мудраца. И до данашњих дана остале су његове изреке. У тим изрекама можемо тражити основе његове филозофије. На питање: "*Ко је срећан?*", Талес је одговорио: "*Онај ко је телом здрав, духом окретан и добро одгојене нарави*". Другом приликом, ученик га је упитао: "*Колику награду треба да ти дам за оно што си ме научио?*". Талес је одговорио: "*Ако будеш признавао да си то од мене научио, најбоље ћеш ме наградити*".

Мало је познато да је Талес био љубитељ спортских такмичења. Уз то, један необичан и тужан податак – нашли су га мртвог после једне атлетске приредбе, гладног, жедног и уморног, већ као оронолуог старца. О томе постоји и један епиграм:

"Мудрог Талеса, о Зевсе, украо си са стадиона, док је присуствовао атлетским играма. Хвала ти што си га одвео до звезда јер их стари са земље више није могао видети".¹

И овом приликом морамо се сетити *Сократа*. Јер, када би се сакупило све што су поједини филозофи писали и говорили о телесној и духовној култури, Сократ би био у преимућству. Сократ је узимао реч као основни метод за долажење до истине. Његови саговорници нису били ученици који су плаћали предавања. Били су то обични људи, пријатељи, који су желели да чују његову реч. Сократ је имао способност да код својих слушаца пробуди дубоке емоције. Не тиме што би их опсенио реторичким триковима, већ их је по-

¹ Херман, Д., *Предсократовци, Фрагменти*, свеска I, Напријед, Загреб, 1983, стр. 66.

буђивао на размишљање. Тако је Сократ створио своју филозофију која с правом носи назив *"филозофија уметности расправљања и сазнавања"*.

Ксенофонт и Платон који су писали Сократове дијалоге, створили су не само филозофско дело од непролазне вредности, већ у исто време и књижевно дело, а многи га сматрају поемом. Због свега тога, са поштовањем треба изговарати ове дијалоге.

Сократ никада не заборавља питање односа тела према души:

"Мени се чини да тело – каква год била његова врлина – не чини душу добром; обрнуто, добра душа је та која својом врлином даје телу ону савршеност за коју је оно способно".²

Сократ је посебну пажњу поклањао телесном вежбању, доказујући тиме што је и сам свакодневно вежбао. Још у то време, посебну пажњу је придавао правилном држању тела:

"А што се тиче држања тела, оно је у храброга лепо а у плашљивог ружно... Сматраћемо напросто лепим, свако држање тела и мелодију која изражава духовно и телесно преимућство".³

У једном дијалогу са Антифоном, Сократ износи свој став о предности телесног вежбања:

"Зар не знаш да они који од природе имају слабо тело, ако се извежбају, постају јачи у ономе зашта се из вежбавају, и то лакше подносе него најјачи када се занемаре. За мене који се вежбам да ми тело поднесе што год ми се догоди, зар ти онда мислиш да не бих све лакше подносио него ти који не вежбаиш?"⁴

Аристотел је базирао своје учење на систематизацији става о бићу. Другим речима, Аристотелова филозофија у бит свог проучавања узима оно што је *"бивствујуће"*. Још један пример да ученик не мора увек да се слалже са својим учитељем. Аристотел се није слагао са Платоном баш у филозофском схватању идеја. Међутим, према овоме, не треба схватити да је Аристотел ушао у нови филозофски правац – материјалистички. Разилажењем са Платоном, Аристотел се нашао негде на граници између идеализма и материјализма.

За нас је од посебног значаја тврдња Аристотела да је немогуће сазнати природу без сазнања кретања. Другим речима, биће изра-

² Платон, *Држава*, БИГЗ, Београд, 1933, стр. 140.

³ Платон, *Закони*, БИГЗ, Београд, 1971, стр. 47-48.

⁴ Ксенофонт, *Успомене о Сократу*, БИГЗ, Београд, 1970, стр. 9-10.

жава своје могућности кроз кретање. Слично Сократу, Аристотел увек претпоставља лепоту душе у односу на лепоту тела. Па ипак, истиче да треба испитивати човека код кога су тело и душа најбоље усклађени:

"Живо биће, састоји се, пре свега, од душе и тела. Душа по природи влада а тело се покорава. Зато треба испитивати човека, чије су тело и душа најбоље усклађени и код кога је очигледно да душа управља телом. Јер, код људи рђавих и склоних злу, често изгледа да тело влада душоу зато што су у противуречном стању".⁵

Поред наведеног, у Аристотеловим деловима наилазимо на питања која се односе на спорт. На једном месту тако он говори о гимнастици:

"Гимнастика треба да испита какво вежбање користи телу, које је најбоље. Јер телу, које је природа обдарила и учинила најлепшим, мора да одговара и најбоља врста вежбања... И најзад, која врста вежбања одговара свима. У Олимпији не стичу венац који су најлепши и најјачи – него они који се такмиче (јер само се међу њима налазе победници)".⁶

Када се мало ближе упознамо са Аристотелом, и када потражимо у тим изворима његово учење о васпитању омладине, наићи ћемо да је био велики противник да омладина мора да има развијена тела:

"За добре телесне особине, какве грађани треба да имају, као и за здравље и рађање деце, није корисна атлетска конструкција као и она која захтевају одвећ велику бригу или која су одвећ слаба, већ нека на средини између њих".⁷

Кант, као да је био предодређен за филозофа. Он је био професор филозофије, али не би био оно што јесте, да је остао само на томе да предаје филозофију и тумачи мисли других филозофа. Он је представник своје - *"Кантове филозофије"*. Кант се појавио у време када је дошло до застоја у развоју филозофске мисли, због догме која је захватила рационализам и емпиризам. Захваљујући њему, *просвећеност* доживљава нагли успон.

⁵ Аристотел, *Политика*, БИГЗ, Београд, 1984, стр. 8.

⁶ Исто, стр. 87.

⁷ Исто, стр. 197-198.

Када је реч о сазнању, Кант сматра да оно настаје као резултат искуствених и *апприорних* облика мишљења. Даљем развоју етике и естетике Кант даје пуни допринос својим "*категоричким императивом*", чија је суштина да је заповест која се мора поштовати, али и примењивати у свим приликама.

Не улазећи у ширу анализу Кантових дела, за ову прилику, послужићемо се његовим схватањем уметности.

Кант разликује чисту од припојене лепоте: *чиста лепота* је она у којој не видимо никакву сврху и вредност. Под *припојеном лепотом* подразумева идеалну лепоту и додаје да је поседује само људска врста:

"Ми никада не можемо одвојити дивљење према лепоти од њене вредности која се односи на употребу и врсту..."

И наводи пример жене:

"Она не може бити само ритам линија; да би нам изгледала лепа, она мора бити изврсно прилагођена функцији жене. Другим речима, у људској лепоти присутан је идеал људскости".⁸

Бенедето Кроче је италијански филозоф и естетичар. Његово дело "Естетика" сматра се саставним делом његове филозофије духа. За нас ће Кроче остати познат, пре свега, по настојању да игру приближи уметности.

Када је реч о лепоти тела, Кроче критикује *једнострано учење о пропорцијама људског тела кроз каноне*. Таква истраживања улазе у домен астрологије уметности, а математички канон био је једно време средство помоћу кога су човек, жена или кип претварани у складне целине. Да ли су те целине биле у складу са духом, то није било битно.

Када, са друге стране, говори о уметничком делу као изразу духовног процеса, Кроче истиче недељивост уметничког дела. По њему, свако дело, које пледира да буде уметничко, треба схватити као естетски процес. Оно се састоји у стапању утисака у једну органску целину – *јединство различитости*. Лепо је то изразио Кроче, када је рекао:

"Делање уништава дело као што подела на срце, мозак, нерве и мишиће, претвара у леш живо тело".⁹

⁸ Еверт, К. Г., *Историја естетике*, Култура, Београд, 1969, стр. 281.

⁹ Кроче, Б., *Естетика*, Напријед, Загреб, 1960, стр.34-35.

Кроче посматра уметничко делање као *ослобађање*. Сматра да је функција уметности која чисти и ослобађа само друго лице и једна друга формула њеног карактера као духовне уметности.

Специфична активност која је толико изражена у телесној култури је ослободилачка моћ, јер отклања пасивност. У спорту се то изражава час као највећа осетљивост, час као највећа неосетљивост или олимпијска ведрина и мир.

Фридрих Ниче, немачки је филозоф и најбољи стилиста немачке књижевности. Његове идеје често су парадоксалне и апсурдне, али је естетска вредност његових дела непролазно доба немачке културе.

Ниче је сматрао да је једино мерило вредности *живот*, те је на њега гледао као на "*вољу за моћ*".

Трагајући за темом која вас је занимала, одједаред, са чуђењем, застанете. Срећете Ничеа који говори о храбрости; он трчи, скаче, пење се, плеше – играч који прелеће све своје противнике.

Ниче узима за пример лепоте Аполона, па каже: "из чијих нам покрета и погледа говори сва наслада и мудрост". Он узима човека не само као уметника, већ и као уметничку моћ целе природе, човека који игра и пева.

Када прочитате његово дело "Тако је говорио Заратустра", учини Вам се да би му више одговарао наслов – "Тако је играо Заратустра":

"За мојом си ногом, жељном плеса, бацила поглед; поглед насмејан, упитан, ганутљив и заводљив; до тебе сам скочио – тада си побегла пред мојим скоком; плешем за тобом, следим твоје најситније трагове. Где си? Пружи ми руку, или само један прст ми пружи. То је плес преко дрвља и камења; ја сам ловац – хоћеш ли бити мој пас или моја дивокоса?! Радо бих пошао с тобом по дражесним стазама... Иди доле, уздуж језера: тамо пливају златне рибице".¹⁰

ЛИТЕРАТУРА

1. Аристотел, *Политика*, БИГЗ, Београд, 1984.
2. Еверт, К. Г., *Историја естетике*, Култура, Београд, 1969.
3. Херман, Д., *Предсократовци, Фрагменти*, свеска I, Напријед, Загреб, 1983.
4. Кроче, Б., *Естетика*, Напријед, Загреб, 1960.
5. Ксенофонт, *Успомене о Сократу*, БИГЗ, Београд, 1970.
6. Ниче, Ф., *Тако је говорио Заратустра*, Младост, Загреб, 1980.

¹⁰ Ниче, Ф., *Тако је говорио Заратустра*, Младост, Загреб, 1980, стр. 208-209.

7. Платон, *Држава*, БИГЗ, Београд, 1933.
8. Платон, *Закони*, БИГЗ, Београд, 1971.

Aleksandar Kerković, Niš

ABOUT ETHICALE AND ESTETICAL ASPECTS OF BODY AND SPIRITUAL CULTURE

Summary

There is left much of material written about ethical and estetical aspects of body and spiritual culture. Beginning from Thales, from Presocrat period philosophers, thru Socrat, Platon, Aristotel, Ksenofan, Cant, Hegel and Marks, to nowadays thinkers of twentyth century.

We can find interesting discoveres, but we can also find differences beetwen philosophers, when it metters of their oppinions about culture and art generally. It is well known that Platon and Aristotel had complitely differant oppinions about rethorics. Surprisingly, reader at Niche can find patrs in which he repports about bravery of player who runs, jumps, dences, flies over all his rivals. Niche as an exempel of beauty takes Apolonis "from whose movies and looks all pleasure and wisdom speaks". When one reads his work "Zarathustra was speaking so", it seems that better title would be "Zaratustra was dancing that way".

Key words: ethic, estetic, culture, philosophie.